

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiati her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5. Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 29 Teşrinisani , 1928

Sayı: 105

AVRUPA NEŞRİYATINDAN İKTİBASLAR

Cihanın Vaziyeti Maliyesi

Dr GUSTAVE le BON — Dr APTULLAH CEVDET

Mali vaziyetlerin Psikolocyaî Termometresi

Keyfî (Qualificatif) ten kemîye (Quantitatif) e geçmek, bunu başka bir yerde de hatırlattım, ilimlerde hayyizi file çıkan en mühim terakkilerden biri olan, termometre gibi mesaha aletleri keşfolunduğu vakit ilimler tahavvülâta uğradı. Mesahaların ölçülerin hassasiyet ve dakikiyetiyle terakkiyat çoğaldı. Bu vechile bir derece hararetin, bir milyonda biri miktarında tahavvülünü tayine müsait olan (Bolometre) nin keşfi, nakabili-ruyet tayfi şemsinin (Spectre solaire) in kabili ruyet tayfi şemsîden pek çok ziyade uzun olduğunu gösterdi. Bundan şu netice zahir oluyordu, ki insanın gözü, eşyayı ihata eden ziyanın ancak pek cüzî bir kısmını hissediyor.

Fiziği altüst eden, şekli âhare soka mesaha aletlerinin keşfi, maatteessüf, psikolocia havzasında yapılamadı.

Haz ve elem, muhabbet ve kin, hüzn ve sürur, henüz dekikane ölçülemiyor. Bunların vüs'at ve mikdarını tahminî olarak göya tayin eden işaretler (Indication) lar pek gayrivazıhtırlar.

Gayrimelhuz vak'alar, muhtelif memleketler vaziyeti maliyeleri hakkında içtihadî maşerîyi, erkama has katî bir vuzuh ile ölçmeye müsait bir usul keşfetmeyi teshil etti. Bu usulü mesahayı kambıgoların piyasadaki fiatı teşkil eder. Bu tam psikolocyaî termometre, bir memleketin vaziyeti maliyesi hakkındaki umumî fikri, umumî içtihadî vazih bir surette ifade eder.

Onun rakkamları önünde hükûmetler büyür yahut yıkılırlar. Onun işaretleri üzerine bütün bir heyeti vükelâ düştü ve Meclisi Mebusan, birkaç gün evel hiç bir vechile istemeyeceği bir reisi hükûmeti kabul etmeğe mecbur oldu.

Fizikî termometre maddî kuvvetleri irae eder. Yeni psiklociaî termometre, muazzam bir maşerî kuvvetler şebekesinin terkiibini ortaya koyar.

Burada esbap ve avamilin nihayetsiz bir girdibadından zuhur eden yeni bir kudret mevzuu bahstir. Cihanın eski hudaventleri Papalar, Kırallar, İmparatorlar arasında, tevellüdüne yeni zamanların şahit olduğu kuvvetin tesir ve nüfuz siyasîsine müadil, tesir ve nüfuz siyasî keşfedemeksizin tarihin sahifeleri uzun müddet gözden geçirilebilir.

İnşanın merkezleri ne parlamentolarda, ne kıralların saraylarında kâin değildir; onun inşâ merkezleri büyük payitahtların borsalarının bulunduğu muhteşem binalardadır. Parlamentoların hükümdarların ve akvamın iradelerine hakim olacak rakamlar bu anonim mahkemelerden sudur eder.

Bu rakamlar fakirlik yahut zenginlik, inkılâplar, anarşi ve diktatörlükler doğurtacaklardır.

Azametini göstermiş olduğumuz şevketi cedide hangi nüfuz ve tesirlerden müteşekkildir.

Vaktiyle meçhûl olan böyle bir yeni şevket (Puissance), ancak bütün cihanın her tarafına dağılmış

bazı zevatin, bir lâhza ferdî iradelerini, tek bir iradei maşerîyeye tahvil etmek üzre, birleştirmelerine müsait bazı keşfiyat neticesinde tevellüt edebilirdi.

Anî kararları bu kadar muazzam bir tesir icra eden bu maşerî iradenin hükümleri hangi esaslar üzerine müessesistir?

Pek sade ahvalde bu maşerî iradenin tefsiri kolaydır, fakat sade her zaman böyle değildir. Sosyalistlerin arzularına münkat bir başvekil mevkii iktidara geldiği vakit İngiliz lirasının elli-altmış frank birden fırlaması anlaşılır. Cihanî mahkeme (Le tribunal mondial) derhal sermayelerin firarını ve Fransanın harabiyetini mucip olmağa müsait Sosyalistlerin gasıbane tedbirlerini gördü. Bu kadar sade ahvalde, eserler ve müessirler arasındaki irtibat vazih görünür. Alelade ahvalde bir irtibatın daha az farkına varılır.

Maşerî iradelerin hemfikirliği meselesini tamamen halletmek iddiasında bulunmaksızın, denilebilir ki telgrafla mesafenin ilga olunması sayesinde, cihanda bazı esasî meseleler üzerinde cihanşumul vasatî bir içtihat teşekkül eder ve sirayeti zihniye bu vasatî içtihadı serian neşreder.

Maşerî itimadı celbetmek ve paralarını sağlamlaştırmak için bazı memleketlerin hükûmetleri tarafından ittihaz olunan birçok tedbirler, temyizsiz kararları bir kavmin hayatı üzerine en ağır netayic tevliit edebilen korkunç bir mahkemenin huzurunda mâhir bir avokat tarafından serdolunan müdafaaya muadildir.

DR. APTULLAH CEVDET